

PUT U NEIZVJESNOST

Srijeda, 9. svibnja 1945.

Dugi su se noćni sati vukli u beskonačnost pri našem sporom kretanju u potpunom mraku. Prolazili smo kroz sela u sablasnoj tami koja kao da su izumrla, osim što je tu i tamo zalajao pas uznemiren prolazom potištene kolone. U toj neobičnoj tišini čuo se samo šum potmulih koraka pješaka i oprezni topot konjskih kopita pored stalne škripe osovina i kotača po kamenoj podlozi. Konjanici su zbog mraka vodili konje za uzde, pa su se povremeno smjenjivali bez većih problema obzirom da se dosta smanjio broj konja i zaprega. Bitnica je nekako uspjela nadomjestiti gubitke svojih konja, ali se i broj kola također smanjio zbog priličnog potroška streljiva kao i kod ostalih zaliha koje smo ponijeli na put. Srećom u bitnici nismo imali gubitaka među vojnicima dok su ozlijede bile lakše naravi uglavnom ogrebotine ili modrice. Općenito se moglo reći da smo bili, manje-više, dobroga zdravlja, ali sigurno nismo bili dobre volje.

Potištenost je bila općenita dok su očekivanja bila više nego pesimistična. Truckajući se na kolima zadrijemao sam pri svakom pokušaju da se prisjetim događaja proteklih tjedana. Bio sam jako potišten zbog pomanjkanja ljudske lojalnosti i prijateljstva, a pogotovo među časnicima. S tugom sam spoznao da ni od koga ne mogu očekivati pomoć ili samilost, pogotovo u kritičnom trenu. U bitnici sam bio prekratko vrijeme da bih mogao uspostaviti međusobni ljudski odnos koji je osnovica svakom prijateljstvu, a koje se posebno očituje u opasnostima. Među svojim suborcima nisam imao niti prijatelja niti bilo koga s kime bih mogao izmijeniti misli ili porazgovarati o brigama koje su me tištale zbog naše neizvjesne budućnosti.

Topnici i topovođe, kao i vodnici su bili starijih godišta i vjerojatno s većim životnim iskustvom, kao i u vatrenim okršajima, nego li ja sa svojih još nenavršenih dvadeset godina. Većina njih, koje sam nešto bolje poznao, još se uvijek nalazila u bitnici iako se govorkalo da je manji broj vojnika dezertirao uz put. Konjušara je bilo najviše među dezerterima što nikoga nije mnogo čudilo obzirom na njihovu narav i činjenicu da su uzimali, krali i pljačkali što god i kad god im se za to pružila prilika. Ali tko bi ih mogao zbog toga osuđivati ili progoniti u tako teškim vremenima kada je svaki od nas prvenstveno nastojao spasiti vlastiti život po bilo kojoj cijeni. Uništi i ubij - ili ćeš biti ubijen! To je bila sada osnovica svemu do koje nas je doveo ovaj rat.

Sat nakon što smo napustili Križevce pao je mrkli mrak, pa smo prošli kroz Orehovac ne videći ništa od samoga sela. Virag mi se priključio na kolima preuzevši uzde od kočijaša kojega je poslao potražiti nešto za jelo. Kočijaš je sretan predao Viragu uzde, te brzo napustio kola i više se nije nikada vratio k

nama. "Gospon' Zvonko, mogu li iskreno govoriti s vama?" započeo je Virag naš poduži razgovor. "Da, jasno, ako ti je stalo sa mnom razgovarati u kasne neugodne sate" odgovorio sam mu tihim glasom očekujući da ću bar s nekim moći otvoreno razgovarati o mojim mislima i potištenosti.

Virag je bio sigurno desetak godina stariji od mene, pa poče svoj dugi uvod: "Zvonko, vi ste se srdili i bili ozlojeđeni mnome i svima drugima u Križevcima. Molim, vjerujte, mi vas nismo nikako zaboravili. Ja ne bih otišao bez vas. Mi znamo vrlo dobro da ste vi jedini od časnika koji se brine o nama. Bili ste i ostali s nama od kada smo napustili Osijek. Ali, mi smo svi zastrašeni od spoznaje u kakvom se neugodnom položaju nalazimo. Jeste li što čuli o primirju, Zvonko? Jesu li se Nijemci već predali?"

U prvi čas sam bio zatečen Viragovim dugim govorom, najdužim od moga dolaska u bitnicu. "Žao mi je, Virag, ali ja ne znam ništa više nego ti. Sjećaš se da sam bio skoro cijelo vrijeme na osmatračnici, pa tako nisam imao prilike znati što se događa u bitnici ili doznati nešto više od drugih časnika. Od koga si čuo za primirje?" čini se da je Virag znao mnogo toga više kad je nastavio: "Znate, čuli smo glasine da je Zagreb osvojila Jugo-armija jučer. Poglavnik je navodno pobjegao iz Zagreba već nekoliko dana prije i krenuo prema Koruškoj. Hrvatska je vlada također otišla s njim navodno će se predati Saveznicima. Sigurno ćemo i mi to učiniti?"

Prokleta bilo povlačenje i onaj tko ga je naredio. Slijedeći svoje tmurne misli odgovorih Viragu: "Virag, k vragu, što znaš o tom idiotskom povlačenju? Mrzio sam tu zapovijed za povlačenje od samoga početka, ali nisam imao priliku, koju je Zorko uspio iskoristiti tamo još kod Našica." Nakon kraće stanke će Virag tiho: "Dakle, i vi ste isto htjeli prijeći k partizanima?"

Nakon tako direktnog pitanja i pod danim okolnostima, mogao sam konačno istresti što mi je bilo na srcu. "Da, Virag, to sam bio naumio učiniti, ali sam promašio pravu priliku ili nisam bio svjestan trena kada mi se ponudila. Mislim, ti znaš sigurno da ja nemam baš nikakvog razloga boriti se za vladu koja nas je sada još ostavila na cjedilu. Jesmo li imali bilo koju drugu mogućnost osim ove koja nam je nametnuta? Je li nas netko u opće pitao što hoćemo učiniti? NE! Nitko nas nije pitao. Toliko je bilo uhapšenih, zatvorenih, poslanih u logore iz kojih se do sada nitko nije vratio. Tko zna hoće li netko od njih biti još na životu kada završi ovaj krvavi rat? Sva ta zbrka i neredi, moj Bože, zašto mi moramo biti sada u tom kaosu? Žao mi je, Virag, znam da ne bih trebao tako govoriti, ali ti si me otvoreno pitao za to."

"Dakle, istina je što sam čuo o vašoj obitelji. Vaš je otac bio vrlo uvažen i pomogao je mnogima. Čak i nekima od mojih rođaka. Možete imati puno povjerenje u mene, gospon' Zvonko, zbilja. Ako vam mogu bilo čime pomoći, molim, samo kažite. Vi se možete potpuno pouzdati u mene. Vidite, ja sam poslao kočijaša malo prije, jer sam znao da je on iz ovoga kraja. Možda

iskoristi priliku da nestane u tom mraku. Nećete me zbog toga prijaviti, gospodine?” Morao sam odmah umiriti Viraga pa sam potihlo nastavio: “Ne, za Boga, nikako ne! Zašto bih to učinio? Svaki od nas ima svoju sudbinu koju slijedi. Svatko se mora nastojati spasiti iz tog vrtloga na najbolji mogući način. Htio bih znati je li završio rat? Kome ćemo se moći predati? Hoćemo li ostati na životu nakon tog nepotrebnog krvoprolića i toliko opasnosti po naše živote?”

Virag je na čas ostao zamišljen, pa nastavi nakon kraće stanke: “Znate, gospon’ Zvonko, ja sam spremio na dnu kola nešto hrane i streljiva za svaki slučaj. Da, imam nešto civilne odjeće ako bi nam ustrebala. Ja sam to spremio u kola prije nego li smo krenuli iz Osijeka u slučaju da nam se pruži prilika izvući se iz te kolone. Ako biste htjeli napustiti bitnicu, vjerujte mi, ima nas sigurno nekoliko povjerljivih koji bi vas slijedili u tome. Mi smo se svi nadali da ćemo ići prema Zagrebu nakon Križevaca. Kako to nije išlo to ćemo pokušati kad dođemo na glavnu cestu koja vodi natrag prema Zagrebu. Hoćete li doći s nama?”

Tražio sam u mraku Viragovo lice iznenađen onim što mi je ispričao o sebi. Kako mu je uspjelo sve to prirediti, a da ga pri tome nitko nije primijetio ili izdao? Hoćemo li još imati koju priliku za bijeg i za napuštanje kolone osuđene na propast? - “Hvala ti na povjerenju i svemu što si mi rekao o vašim namjerama, Virag. Naročito me je dirnulo vaše povjerenje da bi me poveli sa sobom. Slijedeća cesta do koje ćemo možda doći je ona koja ide od Varaždina za Zagreb. Možda ćemo imati tada priliku odvojiti se od bitnice. Znaš, ako je Hrvatska vlada stvarno već napustila Zagreb prije par dana, onda nam neće ništa drugo preostati nego nastaviti putem prema zapadu. Mi bismo se mogli predati bilo kome, ali nikako ne Rusima ili Bugarima. Kod njih sigurno ne bi imali nikakvu šansu ikada se vratiti kućama. Bolje je onda boriti se i tako izazvati usud koji nam je predodređen, zar ne?”

To je bio najduži i najintimniji razgovor koji sam vodio do sada s nekim u bitnici. Razgovor mi je donio izvjesno olakšanje, pa sam se odmah bolje osjećao. Nisam se više osjećao osamljenim i potištenim, pa sam osjetio buđenje poriva i želje da nešto učinim. Konvoj se kretao ustaljenim i sporim korakom kroz noć, pa se nismo nigdje zaustavili radi odmora. Prošli smo kroz sela Vukovec i Rijeka, a potom stigli u Sudovec gdje smo skrenuli oštro na desno uskom cestom koja vodi pod zapadne obronke Kalnika. Razočaran sam ustanovio da nećemo ići dalje kroz Sudovec prema cesti Zagreb - Varaždin. Čini se, da nećemo moći ostvariti naš plan da se u mraku izvučemo iz konvoja i vratimo prema Zagrebu. Još dok je bio mrak, pred praskozorje, stigli smo u Novi Marof i zaustavili se na izlasku iz naselja. Bilo je krajnje vrijeme za napojiti i odmoriti konje, da se i vođa konja odmori od cijelo noćnog hodanja pored konja. Nisam se više pitao gdje i kako vojnici nabavljaju kante za vodu i druge namirnice koje su onda dijelili među sobom. Sada je već bilo prekasno i neumjesno upozoravati vojnike na potrebni obzir i poštovanje tuđe imovine.

Već se je razdanilo kada smo se opet uključili u struju prometa. Svi su znanci mislili da će to biti lijep proljetni dan, osim što ga je kvarila stalna borba i prisila držati bitnicu zajedno u tom nepreglednom prometu na cesti uz rijeku Lonju prema sjeveru. Kada smo krenuli glavnom cestom prema Varaždinu postalo mi je jasno da nema više ništa od povratka prema Zagrebu. Bili smo još uvijek na hrvatskom državnom području, ali uključeni u bujicu ljudstva, životinja, vozila svih mogućih oblika i veličina osim motornih vozila koja su bila rijetka. Sav se promet odvijao u jednom smjeru i to na sjever, prema nedalekom Varaždinu. Svuda su se susretali ljudi u bijegu iskazujući svu svoju žalost i strah na svojim umornim licima. Promatrao sam zabrinut i s tugom tu dugu procesiju ljudstva i pokušao si zamisliti o čemu oni sada razmišljaju. Koji ih to more strahovi i s kojim nadama u srcu hodaju potihom u jutarnjoj tišini? Vladala je zapravo neobična tišina unatoč potmuloj buci pokreta u prometu dok se iz daljine povremeno čula po koja eksplozija. Nebom se je katkada ocrtao trag od, negdje daleko, ispaljene rakete, inače je sve bilo nekako sablasno tiho na cesti.

Kretanje je bilo sporo, a brzina hodanja se stalno mijenjala što je bilo zamarajuće. Katkada smo morali stati kada bi došli do kakvog gomilanja na cesti što je postalo sve češće kako smo se približavali usponu na Varaždinski brijeg. Nakon što smo prošli kroz Presečno konvoj je skrenuo lijevo prije Kneginca. Uska cesta išla je dolinom Bednje, pa smo uskoro, poslije sela Tužno, opet došli na širu cestu koja od Varaždina ide prema Krapini. Kod sela Stražnjevci prešli smo most na Bednji i nastavili za Ivanec i Lepoglavu. Cesta vodi uz sjeverno pobožje planine Ivanščice, slijedeći tok Bednje uzvodno. Sjetio sam se što mi je otac pričao o Lepoglavi gdje je bio veliki kazneno-popravni zatvor. U tom su zatvoru držali političke zatvorenike koji nisu bili po volji režima Nezavisne Države Hrvatske ili kako su ju kratko zvali NDH. Tata mi je pričao da je jednom htio posjetiti svog klijenta koji je bio zatvoren u Lepoglavi, ali ga nije tamo našao. Naprosto je nestao bez traga, pa je pretpostavljao da je likvidiran bez pravomoćne osude.

Nakon što smo prošli kroz Golubovec, došli smo na usku cestu s mnogo uspona i krivina koja se provlačila između niskih brežuljaka. Na obroncima su bili voćnjaci i vinogradi, a krajolik je bio vrlo lijep. Sva bi ta ljepota bila očaravajuća da nismo morali ovuda prolaziti pod danim okolnostima. Sunce je bilo visoko, a kolona se vukla sporim i umornim korakom, skoro bezglasno. Stigavši do jednog od oštih zavoja, primijetio sam desno naprijed neku gužvu i viku koja je još jače odzvanjala zbog jeke u tom dosta uskom klancu. Prišavši kolima bliže, primijetio sam da se više vojnika bitnice okupilo ispred klijeti pred kojom je stajala starija žena sprečavajući ih da uđu u klijet. Dva su vojnika grubo pokušavala odvući staricu u stranu, ali se je ona bjesomučno branila sve dok je nisu udarcima srušili na tlo. Za to vrijeme su već drugi navalili na teška drvena vrata da bi ih obili. Iznenada su odnekuda odjeknuli puščani hici koji su jako uznemirili konje, pa su počeli hrzati i toptati kopitima u strahu. Svakome je odmah sinulo da bi panika izazvala kaos i bezglavu jurnjavu zaprega s užasnim posljedicama za sve u koloni.

Jahači i kočijaši su pokušavali svim silama smiriti konje i održati bar kakav-takav red u koloni na uskoj cesti usječenoj između dva brežuljka. Virag je bio zauzet smirivanjem konja naših kola, pa sam iskoristio pogodan tren, te skočio s kola. Primijetio sam da je na čelu kolone jedan šesteropreg ostao bez nadzora. Bila je to zaprega topa br.1 koja je bila na čelu naše kolone. Uz prednji par konja nije bilo pratioca, pa su se usplahireni pokušavali istrgnuti iz zaprege. U blizini zaprege spazio sam, desno pored ceste, grupu vojnika u sukobu, te gužvu pred masivnim drvenim okvirom klijeti ukopanoj u brežuljak.

Vojnici naše bitnice su bili uzročnici cijeloga toga meteža. Dohvatio sam moj MP (Maschinenpistole = automatski pištolj), te potrčao naprijed u namjeri da ga upotrijebim ukaže li se za to potreba. "Odmah napustite ovo mjesto. Svi! Natrag, svi! Na svoja mjesta! ODMAH! To je zapovijed!" vikao sam iz svega glasa na dvojicu koja su držala staricu na tlu. Ona je krvarila iz rane na ruci i izgledala je vrlo jadno.

U taj čas je iz podruma izašao vojnik noseći bačvicu pod pazuhom, dok su neki još pokušavali ući u klijet. Usmjério sam MP na njega, kratko povukao sigurnosni otklonac i riknuo: "Stavi bačvicu na tlo, topniče, inače si mrtav! Svi ostali - ruke u vis! Izvršite zapovijed!" - čovjek s bačvicom je bio toliko iznenađen zbog cijevi uperenom na njega, da je odmah spustio bačvicu i digao ruke iznad glave. Ispalio sam hitac u dovratak da potkrijepim svoje namjeru. Ona dvojica koja su držala staricu pustili su je te digli ruke u vis.

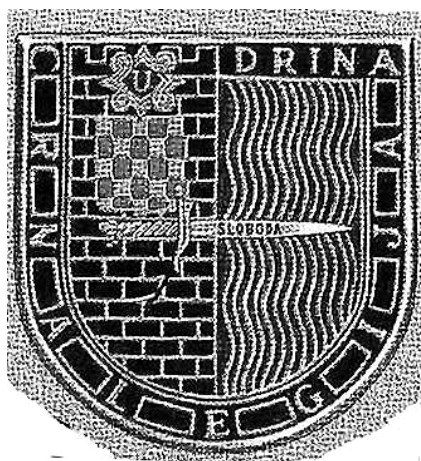
Hitac je privukao pažnje svih onih koji su još bili u podrumu, pa su počeli izlaziti kroz dovratak. Jedan za drugim su počeli izlaziti iznenađeni oružjem uperenim na njih i blještavilom sunca. U rukama su nosili boce, komade sušenog mesa ili druge hrane što su našli u podrumu. Ne znajući što da učine tek na moje ponovnu prijetnje podigoše konačno ruke iznad glava. Jadikujući i mrmljajući starica se počela polako ustajati, pa sam primijetio da nije teže ozlijeđena. Sada sam mogao svu svoje pažnje usredotočiti na vojnike koji su me promatrali smrtonosnim pogledom od kojega mi se počela ježiti koža, a kosa dizati ispod kacige.

"Odložite sve! Ostavite sve što ste uzeli! Vratite se svi na svoja mjesta! Odmah!" rekao sam oštrim glasom kružeći automatom od jednog do drugog u toj maloj skupini. Prvo su se nećkali izvršiti moje zapovijed, pa sam ispalio hitac prema podrumskom ulazu, ali ovaj puta bliže glavi jednog provalnika. Ovaj je hitac imao svoj učinak! Mora da su konačno shvatili moje ozbiljnu namjeru. Bila je to zapovijed kojoj su se morali pokoriti. Gundajući i potihom protestirajući odložili su stvari, komad po komad, koje su opljačkali u podrumu, te su me oprezno obilazili da bi se uputili na svoja mjesta u konvoje.

Starica je počela skupljati odbačene stvari, kada je Virag stigao kolima do toga mjesta. Popeo sam se na kola i zauzeo mjesto pored njega, ali nismo izmijenili ni riječ. Vožnja tom cestom zahtijevala je punu pozornost i

koncentraciju svakog kočijaša, pa tako i od onih koji su pješke vodili konje u zapregama. Kretanje je konvoja po toj cesti postajalo sve težim pogotovo kada smo skrenuli na vrlo uski i krivudavi put iza sela Risek. Nastavili smo tim putem u rano poslije podne, pa smo nakon Radoboja uskoro izbili na glavnu cestu od Zagreba za Krapinu. Ta je cesta, od održavanog kamenog makadama, bila u dobrom stanje, te daleko šira od svih onih kojima smo se kretali od sinoć krenuvši iz Križevaca. Cesta vodi neposredno uz rječicu Krapinicu kao i glavna željeznička pruga od Zagreba za Krapinu nastavljajući dalje za Slovenije do Celja.

Nakon što nam je uspjelo uvrstiti se u gust promet, nastavili smo prema Krapini. Tih 8 kilometara cestom bilo je veoma zamarajuće zbog sporog hoda nagomilanog prometa koji se kretao isključivo u jednom smjeru prema Krapini. Negdje sredinom poslijepodneva stali smo neposredno pred Krapinom uz cestu na kraći odmor. To je bilo više nego potrebno za konje koji su, u skoro neprekidnom maršu od 22 sata, prevalili 90 kilometara. Promet cestom je prolazio u neprekidnom lancu, te se očito nije duže zadržavao u Krapini. Nešto kasnije pridružili smo se opet toj nepreglednoj koloni, te nastavili kroz Krapinu cestom prema selu Đurmanec, još u Hrvatskoj. Cesta se tamo račva, pa jedna vodi na sjever prema Mariboru na Dravi, a druga se pak odvaja isto za Slovenije, ali na zapad prema Rogatecu i Rogaškoj Slatini i dalje za Celje. Kojom ćemo li mi cestom ići dalje? Pitao sam se razmišljajući o novostima i govorkanjima što smo ih malo prije doznali.



Znak Ustaške Crne Legije lijevo do znaka na kapama Poglavnikov Tjelesnog sdruga.

Pričalo se o pokušajima domobrana da se vrate cestom za Zagreb tog jutra, ali su bili pobijeni od ustaških jedinica. To su zlodjelo navodno izvršili pripadnici ozloglašanih postrojbi “Crnaca” a kojima su zapovijedali ustaški pukovnici Boban i Luburić. Crnci su bili posve odjeveni u crne odore na kojima se jasno ocrtavao ustaški srebrnasti znak “U” u kojemu je bila goruća lunt a i hrvatski grb. “Bobanovci” i “Luburićevci”, kako su ih nazivali, su u mnogome ličili na zlokobne njemačke “SS” postrojbe a većina pripadnika tih postrojbi

poticala je iz južnih krajeva Hrvatske ponajviše iz Hercegovine. U početku su vodili žestoke i krvave borbe sa četnicima a kasnije s partizanima.

Crnci su bili poznati po svojoj nasilnosti i hrabrosti u okršajima, u kojima nije bilo živih zarobljenika, jer i od njih samih ne bi nitko ostao živ, ako bi bio zarobljen. Oni su, nažalost, počinili mnoga zlodjela i pokolje među srpskim življem a slična je sudbina stigla Židove, Cigane i druge zatvorenike u logorima kojima su upravljali Crnci. Te u crno odjevene i do zuba naoružane postrojbe zastrašujućeg izgleda povremeno su prolazile pored nas. Prolazili kroz Krapinu te stupajući žustrim korakom valjda prema Sloveniji prestizali su sporo napredujuću kolonu.

Već je bilo kasno poslije podne dok sam čekao na Viraga ili nekog drugoga sa zapovijesti što nam je dalje činiti. Našeg zapovjednika nisam vidio još od sinoć, jer je u svojim kolima uvijek bio dosta daleko ispred teških vozila bitnice. Od Vlatka ili Greglove jedinice nije bilo ni traga ni glasa, još od Križevaca, pa sam pretpostavljao da više nisu u sastavu naše postrojbe. To me nije naročito smetalo, jer su oni bili svi pripadnici ustaške vojnice, a meni je bilo draže biti među samim domobranima.

Iz mog me razmišljanja odjednom probudi približavanje Viraga čije je lice imalo potišteni izgled, vjerojatno zbog nečega vrlo zabrinjavajućeg. Prišavši kolima, Virag mi reče veoma ozbiljnim glasom: "Oni vas hoće strijeljati, gospodine!" - "Tko su oni? Virag, o čemu to govoriš, za Boga miloga?" - "Oni vas žele ubiti! To su oni koje ste spriječili opljačkati podrum starice. Sjećate se?" - "Koliko ih je, Virag? Reci mi njihova imena, na kojoj su dužnosti i čin!"

Virag je malo zastao razmišljajući pa nastavi još uvijek uplašen: "To je topovođa 1. topa i nekoliko jahača, odnosno konjušara, koji su bili s njim. Svi su bijesni na vas i vrlo uzbuđeni, jer ste digli oružje na njih. Pričaju okolo i šire glasine kako ste to učinili da bi to palo u ruke partizanima radije nego u naše. Što ćete učiniti, gospon' Zvonko? Oni su svi jedna podmukla banda i uskoro će stići ovamo! Nemate mnogo vremena za čekanje, molim."

"Virag, idi vrati se k njima i reci im da sam to morao učiniti za njihovo dobro. Iznosili su mnogo rakije i vina, pa bi uskoro svi bili mrtvo pijani zbog premorenosti ili gladi. Što bi se onda dogodilo na toj uskoj i krivudavoj cesti? Prestrašeni konji bi od straha pomahnitali i sunovratili se u provaliju. Konji su naše najveće blago u ovim prilikama i jedino s njima možemo nastaviti put s nešto olakšanja. Idi i reci im to sada! Reci im da sam dobro naoružan i da ću pucati na svakoga koji mi se približi u zloj namjeri. Ne želim nikakvo krvoproliće, ali isto tako neću nikome dozvoliti da na mene puca samo zato što sam vršio svoje dužnost. Idi! Idi sada i reci im to prije nego pokušaju ostvariti svoju nakanu."

“Gospon’ Zvonko, pa njih je barem šest u grupi. Vi nemate nikakvu mogućnost spriječiti ih da vas ustrijele. Hoćete li da potražim pomoć?” -
“Virag, znaš i sam da ovdje nema nikoga tko bi mi htio pomoći. Znaš da sam naoružan MP-om i pištoljem, te da ima ručnih granata u kolima. Ne stojim tako loše, ja ću se već znati braniti. Vjeruj mi. Idi k njima i reci im da ih čekam naoružan. Nitko neka mi ne prilazi blizu na puškohvat, jer ću odmah pucati. Bez najave! To ću stvarno učiniti čim mi se netko pokuša približiti. Idi sada dok još ima vremena!”

Virag je otišao ubrzanim korakom pa sam promatrao u kojem je smjeru krenuo. Vjerojatno će od tamo doći pobunjenici, pa sam odlučio otići do prve haubice koja je bila u suprotnom smjeru. Sjeo sam na sjedalo na štitu i tako bio, bar s leđa, zaštićen od podmuklog pokušaja. Položio sam automat preko koljena, provjerio da je redenik pun i otkočio sigurnosni otkopac. Dvije njemačke ručne granate su mi bile na dohvat ruke, pa sam im skinuo kapicu i izvukao poteznu vrpcu. Moj je “08” pištolj bio još u tuljku otkočen i spreman da ga upotrijebim onako kako sam činio s štakorima, koji su se motali po položaju na Vinkovačkoj cesti.

Čudno, mislio sam o tome kao da je to bilo već davno. Za čudo, bio sam vrlo miran i sabran, što me je iznenadilo zbog situacije u kojoj sam se sada našao. Posve sabran usredotočio sam svu pažnju u smjeru odakle sam očekivao da bi mi se netko mogao približiti. Zabrinuto sam promatrao spuštanje sumraka, pa sam strahovao da u mraku više neću moći dobro vidjeti tko mi se približava. Što ako se prikradu tek kad padne mrak? Trebam li naći drugo mjesto gdje bih se mogao sakriti? Da se skrivam? Zašto i pred kime?

U posljednjih sam nekoliko tjedana bio bjegunac koji je pokušavao spasiti svoj život. Bježim pred jednim neprijateljem u nadi da ću se predati drugom neprijatelju. Ima li sve to još smisla? A što ako budem ubijen prije toga? Možda je bolje biti ubijen od vlastitih suboraca nego li pasti u ruke onih crnih koljača? Kakve su moje šanse u ovim danima općega kaosa koji nam predstoje? Što li mi je usud predodredio? Prodaj svoj život što skuplje možeš - to je moja stvarnost!

Odjednom sam u svom unutarnjem uhu čuo one magične signale bubnja: bum - bum, bum - buuum tj. prve tonove iz 5. Beethovenove simfonije. Tim se je signalom javljao BBC radio prije svojih vijesti koje smo slušali potajno. Osjetio sam neko čudno uzbuđenje, a sva su osjetila oštro promatrala što se događa oko mene. Gdje su ti bastardi konačno! Neka dođu već jednom da se obračunamo. U tom se trenu, nešto podalje u sumraku, javio Viragov glas: “Gospodine! Zastavniče, gdje ste? Molim, nemojte pucati! Nemojte pucati na nas!” Jedva sam u mraku primijetio kako mi se približavanje tri osobe, pa sam zgrabio automat i viknuo prema njima: “Stoj! Svi stanite gdje ste! Ti, Virag, isto stoj!” “Stali smo, zastavniče! Stali smo kako ste zapovjedili. Dolazimo bez oružja, molim. Htjeli bismo razgovarati s vama?”

To nije bio Viragov glas, pa nisam znao tko to govori od njih trojice. Na udaljenosti od oko 30 m stali su i čekali što ću im odgovoriti. "Virag, ti i govornik iz grupe priđite deset koraka!" Dvojica su odmah poslušala moje zapovijest, te sam uskoro prepoznao govornika koji je bio topovođa 1. topa. Lopove gadni! Proklet bio! Ja ću tebe ovaj puta već udesiti - govorio sam u sebi. Bila su dva neposluha u manje od 12 sati, pa to se mora kazniti. U velikom bijesu povikah: "Ruke u vis! Dignite ruke iznad glava i priđite deset koraka!"

Moj je automat još uvijek bio uperen na njih kada su izvršili zapovijed i sada stajali na udaljenosti gdje bi vatra iz moga automata bila smrtonosna za obojicu. Tamo je stajao Virag s uzdignutim rukama. Na tren sam se pokolebao pri pomisli da bih na njega morao pucati. Bih li to mogao učiniti? Vjerojatno bih pucao da je moj život bio u neposrednoj opasnosti. U to se oglasi krivac pobune topovođa 1. topa: "Gospodine zastavniče, molim vas! Žao nam je svega što se dogodilo. Nećemo vam ništa na žao učiniti, molim. Spustite automat - nemojte pucati u nas, molim!"

"Zašto se došli ovamo, ako me nećete ustrijeliti?" čini se, da je moj upit topovođe smeo, pa je pomalo mucajući progovorio: "Htjeli smo vam kazati da vam nećemo činiti ništa na zlo. Nećemo vam nauditi, vjerujte mi. Vi ste nas vodili i bili uz nas cijelo vrijeme od kada smo se počeli povlačiti. Molim, oprostite nam zbog one gluposti što smo učinili onoj starici. Svi smo u golemom strahu, pa smo mislili da ćemo vinom i rakijom moći sve to nekako zaboraviti. Istinu ste rekli - ne bi nam to koristilo! Molim vas, zastavniče, pođite s nama do ostalih i govorite s njima. Pripremili smo vam nešto za pojesti. Molim, dođite s nama, molim. Nismo naoružani, vjerujte mi! Virag će vam to potvrditi, jer je on od nas tako zahtijevao."

Sigurno nisam očekivao takav rasplet događaja pa sam se prvo obratio Viragu: "Je li to istina? Virag, govori li on istinu?" - "Istina je, gospodine. Svi su oni odložili oružje, žele govoriti s vama i objasniti vam kako se oni sada osjećaju. Rekao sam im da bi bila velika glupost ubiti časnika koji se za njih toliko brinuo do sada. Moramo biti prisni prijatelji i držati se zajedno kako bi svladali sve nedaće koje nas još čekaju. Nijemci su se prestali boriti nakon primirja sklopljenog prošle noći. To smo saznali malo prije. Možemo li vam prići gospon' Zvonko?"

No dobro, pomislih, stravičnost je događaja prošla, pa sam spustio automat zakočivši otklopac. Uzeo sam ručne granate, te gurnuvši poteznu vrpču u držalo, zavrnuo kapicu na jednoj, a drugu još držao u ruci još kada su obojica prilazila, te stala preda mnom. Tek tada sam vidio da su obojica nenaoružana, pa sam sklonio drugu granatu, ali mi je desna ruka nenamjerno krenula k pištolje u času kada je Virag isturio svoju na rukovanje. S velikim sam olakšanjem prihvatio Viragovu ruku potresavši je vrlo srdačno nekoliko puta. Potom je slijedilo rukovanje s topovođom, pa smo sva trojica krenuli natrag do ostalih.

Krenuli smo prvo do kola, gdje sam odložio automat i ručne granate pod deke, pa smo onda nastavili zajedno do ostalih da pojedemo i popijemo zajednički "obrok mira". O tom se događaju posvuda raširila vijest, pa sam tako našao okupljen znatan broj topnika. Oni su se sakupili da vide i čuju što će reći časnik, koji je uspio spriječiti da bude strijeljan od vlastitih vojnika. Vjerojatno nas je taj neugodni incident približio stvorivši užu vezu među iskusnijim ratnicima i žutokljunog časnika. Pao je mrak, a mi smo još uvijek sjedili i razgovarali, žvakali nešto ili pušili dok je nad svima nama lebdjelo sudbinsko pitanje - što se događa oko nas na udaljenosti od desetak i više kilometara. Gdje su li Rusi i kako su daleko napredovali? Koliko li su daleko i gdje savezničke postrojbe? Je li istina da svuda već vlada primirje? Je li stvarno došao mir u Europi nakon tog dugog Svjetskog rata?

* * * * *